
KAIMO MOKYTOJŲ VERTYBINĖS ORIENTACIJOS

Regina Stančikaitė

Lietuvos žemės ūkio akademija

Dabar Lietuvos kaimas gyvena sunkų pereinamąjį laikotarpį. Kaip ir visoje posocialistinėse šalyse, taip ir Lietuvoje, kaimo žmogus turi persiorientuoti šiandieninėje sudėtingoje ekonominėje-socialinėje situacijoje, reikalaujančioje iniciatyvos, ryžtingų sprendimų, visuomeninio aktyvumo, naujų žinių, intensyvaus ir kūrybiško darbo. Mūsų visuomenėje vyksta staigus ir dramatiškas keitimasis, kartais labai skausmingas atskirai asmenybei. Daugelis vertybių netenka savo reikšmės, devaluojasi, o susidariusį dvasinį vakuumą stengiamasi užpildyti pseudovertybėmis, pvz., alkoholiu. Gal todėl šiandieniniame kaime tiek daug nevlities, o savižudybių skaičius maždaug du kartus didesnis negu mieste (apie 24,9 žmonių 100 tūkst. gyv. mieste ir 43,4 žmonių kaime). Savižudybių „epidemijos“ Lietuvoje analizė akivaizdžiai rodo, kaip pač reikia susirūpinti Lietuvos kaimo žmogumi. (2).

Kaip greitai kaimas išeis iš krizinės situacijos, priklausys ir nuo žmonių asmeninių savybių, nuo jų vertybinių orientacijų, kurios lemia elgesio kryptį, veiklos pobūdį. Vertybių sistema – tai žmogaus elgesio motyvacijos šaltinis. Manome, kad kaimo ateitį didžia dalimi lems kaimo inteligentija, kur vieną reikšmingiausių vietų užima kaimo mokytojas, o dar tiksliau – profesijos mokytojas, suteikiantis naujausių žinių žemės ūkio srityje, perteikiantis naujas vertybes. Būtent šios kaimo žmonių grupės vertybinės orientacijos veikia kaimo jaunimo, kaip ateities potencialo, poreikių ir vertybių formavimąsi.

Mūsų tikslas – ištirti profesijos mokytojų, dirbančių įvairių pakopų žemės ūkio mokyklose, ir LŽŪA trečio kurso studentų, pasirinkusių profesijos mokytojo specializaciją, vertybinių orientacijų struktūrą, rasti bendrus dėsningumus.

M. Rokič (Rokeach) teigimu, pasakyti, kad asmenybė turi vertybę, reiškia pasakyti, kad ji turi pastovų tikėjimą tuo, kad atitinkama elgesio forma ar atitinkama egzistavimo tikslinė būseną personaliai ir socialiai yra priimtines-

nė nei kitos alternatyvios elgesio formos ar egzistavimo tikslinės būsenos (3). Vertybė – socialinis-psichologinis fenomenas. Individo vertybinių orientacijų sistema formuojasi socializacijos procese, jai įtakos turi individo socialinė-kultūrinė aplinka, tautos istorija, tradicijos, asmenybės savybės, profesinės veiklos ypatumai, amžius ir kt.

Tyrimo metodika

Tyrimas atliktas mūsų modifikuota M. Rokič metodika (3). Siekiant didesnio tikslumo, porinio rangavimo technika respondentai išrangavo 12 terminalinių vertybių, kurios atspindi įsitikinimą, kad kažkoks galutinis individualaus egzistavimo tikslas yra vertas, kad jo siektum, ir 12 instrumentinių vertybių, atspindinčių įsitikinimą, kad kažkoks veiklos būdas ar asmenybės savybė yra geriausia, tinkamiausia bet kokioje situacijoje. Šis skirstymas atitinka tradicinį skirstymą į vertybes-tikslus ir vertybes-priemones.

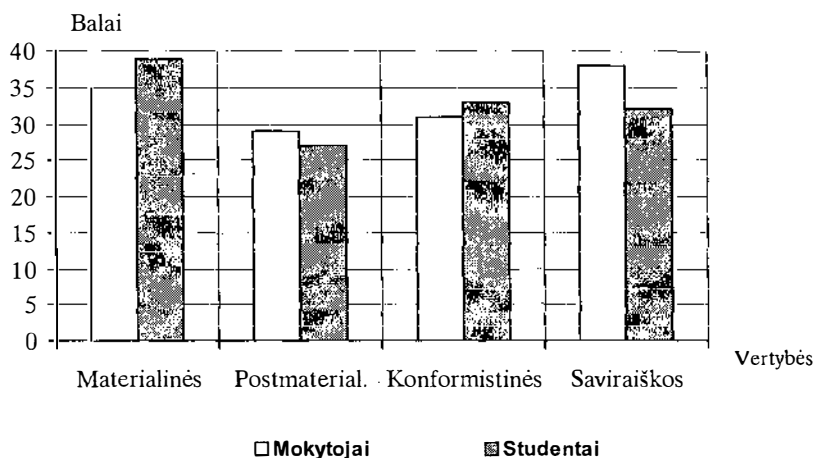
Terminalinės vertybės

1. *PASITURIMAS GYVENIMAS* (be materialinių sunkumų).
2. *GAMTOS IR MENO GROŽIS* (grožio išgyvenimas gamtoje ir mene).
3. *MEILĖ* (dvasinis ir fizinis artumas su mylimu žmogumi).
4. *AKTYVUS, PILNAS VEIKLOS GYVENIMAS*.
5. *ĮDOMUS DARBAS*.
6. *LAISVĖ KAIP POELGIŲ IR VEIKSMŲ NEPRIKLAUSOMYBĖ*.
7. *PAŽINIMAS* (savo išsilavinimo, akiračio, bendros kultūros kėlimo galimybė, intelektualinis vystymasis).
8. *GERI IR IŠTIKIMI DRAUGAI*.
9. *KŪRYBA* (kūrybinės veiklos galimybė).
10. *LAIMINGAS ŠEIMYBINIS GYVENIMAS*.
11. *SVEIKATA* (fizinė ir psichinė sveikata).
12. *PASITIKĖJIMAS SAVIMI* (vidinių prieštaravimų, abejonių neturėjimas).

Instrumentinės vertybės

1. *TVARKINGUMAS* (valyvumas, mokėjimas tvarkingai laikyti savo daiktus, tvarka darbuose).
2. *IŠSIAUKLĖJIMAS* (geros manieros, mandagumas).
3. *PAREIGINGUMAS* (disciplinuotumas).
4. *NESITAIKSTYMAS SU SAVO IR KITŲ TRŪKUMAIS*.

Kaip parodyta 2 pav., abiejose tiriamųjų grupėse aiškiai dominuoja materialiosios vertybės: 39,2 balų studentų ir 34,8 balų profesijos mokytojų teko materialiosioms vertybėms, o postmaterialiosios arba, pagal Maslau, savęs aktualizavimo vertybės gavo tik 27,5 balų studentų grupėje ir 29,7 balų profesijos mokytojų grupėje. Didelis balų skirtumas tarp materialinių ir postmaterialinių vertybių studentų grupėje (daugiau kaip 10 balų) parodo, kad studentų vertybės – tiksliai atspindi daugiau socialinės apatijos, pasyvumo nei mokytojų (balų skirtumas 5,1 balo).

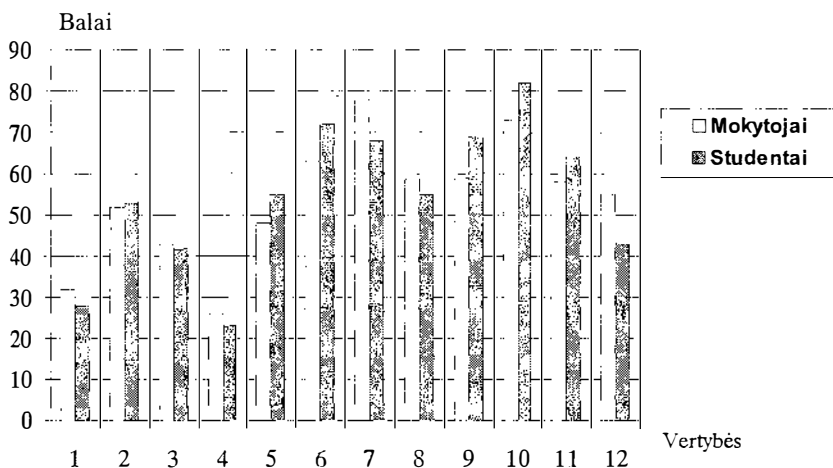
2 pav. Profesijos mokytojų ir studentų, būsimųjų profesijos mokytojų, terminalinių ir instrumentinių vertybių struktūrų lyginimas

Tokia terminalinių vertybių struktūra neskatina asmenybės savęs aktualizavimo, aktyvumo, tačiau galbūt tokia vertybių struktūra atspindi tautos tradicijas. Lietuviai šeima – didžiausia vertybė.

Instrumentinių vertybių struktūros analizė rodo, kad ir profesijos mokytojams, ir studentams saviraiškos vertybės yra svarbesnės už konformistines. Abiejų tiriamųjų grupių instrumentinių vertybių hierarchinės struktūros turi didesnių skirtumų. Pirma, daugelio studentų instrumentinių vertybių hierarchija dar nėra susiformavusi, t. y. 2–3 ir net 5 vertybės užima vieną ir tą pačią poziciją; antra, profesijos mokytojams saviraiškos vertybės patrauklesnės nei studentams (žr. 2 pav.). Kad profesijos mokytojai aukščiau vertina aktyvius

veiklos būdus, matome iš 3 pav. Mokytojų instrumentinių vertybių hierarchijoje pirmoje vietoje išprusimas – 7,7 balo, antroje vietoje racionalumas, toliau – jautrumas ir nepriklausomybė. Tarp studentų išprusimas ketvirtoje vietoje – 6,9 balo, o pirmoje vietoje racionalumas – 8,2 balo, antroje vietoje – jautrumas, trečioje – savikontrolė. Šiuos instrumentinių vertybių skirtumus, be abejo, lemia ir tiriamųjų veiklos pobūdis.

Tiriamųjų vyrų ir moterų vertybinių orientacijų struktūros žymesnių skirtumų neturi.

3 pav. Profesijos mokytojų ir studentų, pasirinkusių profesijos mokytojo specializaciją, instrumentinių vertybių sistemų lyginimas

Išvados.

Abiejų tiriamųjų grupių terminalinių vertybių analizė parodė, kad dominuoja materialiosios vertybės, hierarchijos viršūnėje – sveikata ir laimingas šeimyninis gyvenimas. Postmaterialiosios arba savęs aktualizavimo vertybės atsiduria hierarchijos apačioje.

Profesijos mokytojų instrumentinių vertybių struktūroje saviraiškos vertybės užima šiek tiek aukštesnę vietą nei konformistinės. Ši tiriamųjų grupė atiduoda pirmenybę tokioms instrumentinėms vertybėms kaip išprusimas, racionalumas, jautrumas, nepriklausomybė. Tuo tarpu studentų grupėje dominuoja racionalumas, jautrumas, savikontrolė, pakantumas.

Gautus rezultatus galima aiškinti tuo, kad tiriamiesiems būdinga socialinė apatija, konformistinis, pasyvus prisitaikymas prie aplinkybių, užsisklendimas siaurame šeimos rate. Instrumentinių vertybių analizė teikia vilčių, kad inteligentijos atstovams kaime būdingas nedidelis poslinkis aktyvumo, saviraiškos link.

Ugdymo sistemoje turėtų būti skiriama daugiau dėmesio saviraiškos ir savęs aktualizavimo vertybių formavimui, nes to reikalauja šiandieninė sudėtinga socialinė-ekonominė situacija.

LITERATŪRA

1. Maslow A. *New Knowledge in Human Values*. New York, 1959. P. 119–136.
2. Domanskienė V., Gailienė D. Savižudybių paplitimas Lietuvoje // *Psichologija: Mokslo darbai*. Vilnius: VU leidykla, 1993. T. 12. P. 65–79.
3. Rokeach M. The Role of value in public opinion research // *Public Opinion Quarterly*. 1968/1969. 32, N4. P. 547–559.
4. Inglehart R. Wertwandel in der westlichen Gesellschaften: Politische Konsequenzen von materialistischen und postmaterialistischen Prioritäten // *Wertwandel und gesellschaftlicher Wandel*. Frankfurt am Mein: Campus, 1979. P. 279–316.

VILLAGE TEACHERS' VALUE ORIENTATIONS

Regina Stančikaitė

S u m m a r y

The present scientific article discusses the structure of value characteristics for village teachers from various agricultural schools and third-year students of the Lithuanian Agricultural Academy, who chose the specialization of vocational teacher. Both groups of subjects appeared to prefer such traditional terminal values as good health and a happy family life, whereas needs of self-actualization were less significant. The analysis of the hierarchy of instrumental values revealed the significance of self-actualization needs in both groups of respondents. These results may reflect the social passiveness of the subjects and their need to attain more conformistic goals. Regardless of this the investigation of instrumental values showed that country-based teachers tend to be more socially active and prefer values of self-actualization.

The analysis of the hierarchy of values showed that the education system needs to pay more attention to the stimulation of self-actualization values in order to meet the demands of today's social and economical situation.